

PROBLEME INTERNE ALE GUVERNĂRII REVOLUȚIONARE DIN 1848 ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

ION GH. ȘENDRULESCU, MARIA TOTU

Revoluția de la 1848 a fost una singură, unitară, pe întregul teritoriu național românesc. Ea exprima prin programul său revoluționar, daco-românesc, cu un profund conținut democratic, năzuințele întregii societăți românești ajunsă, pe ambele versante ale Carpaților, la același stadiu de dezvoltare, de trecere de la feudalism la capitalism. Revoluția trebuia să creeze condiții pentru constituirea statului național unitar, modern și independent.

Caracterul unitar al revoluției românilor s-a exprimat însă și în desfășurarea acesteia. Existența dominației străine a celor trei mari imperii absolutiste : habsburgic, turcesc și țarist, a imprimat mersului revoluției române în Moldova, Transilvania și Țara Românească doar unele particularități. Deci, numai din motive didactice, autorii acestui articol, răspunzând unor preocupări ale profesorilor care predau istoria patriei, își propun să se oprească doar asupra unor probleme interne, care au preocupat Guvernul revoluționar din Țara Românească în timpul revoluției de la 1848.

Revoluția îndelung pregătită era victorioasă în iunie 1848 și în Muntenia. La 9/21 iunie 1848 fusese adoptată la Islaz, de o masivă adunare populară, țărănească, practică încetățenită în activitatea revoluționară românească din aprilie, mai 1848, din inițiativa transilvănenilor, cunoscuta *Proclamație*, citită în numele Comitetului revoluționar de la București de Ion Heliade Rădulescu. Ea definea caracterul burghezo-democratic al acțiunii revoluționare de dincoace de Carpați. Analiza celor 22 de articole ale programului revoluționar, comentate și explicate prin *Proclamația de la Islaz*, atesta grija revoluționarilor, responsabilitatea lor față de viitorul românesc, precum și conținutul înaintat, radical-burghez, democratic, al ideologiei care a stat la baza lui. Realizarea programului era concepută a se face cu concursul larg al maselor populare. De aici, interesul manifestat pentru rezolvarea problemei agrare prin emanciparea și improprietărirea țăranilor clăcași prin despăgubire, introducerea contribuției generale și pentru instaurarea noii ordini burgheze. Toți locuitorii, indiferent de apartenența lor națională și socială sau religioasă, deveniți cetățeni prin desființarea privilegiilor feudale și egalizarea în fața legilor, erau chemați să contribuie la înălțarea țării.

Orice comparație a programului revoluționar românesc, în speță cel de la Islaz, cu oricare alt program revoluționar din Europa, este net în favoarea primului. Ea nu face decât să evidențieze profunzimea

și lărgimea prevederilor sale democratice. Proclamația de la Islaz decreta egalitatea drepturilor politice și asigura aplicarea acestui principiu în constituirea principalelor organe ale statului, fie că era vorba de forul legislativ, Adunarea generală Constituantă, care trebuia să reprezinte toate stările sociale, toate meseriile, sau de cele executive, de la șeful statului pînă la dregătorii și funcționarii județelor, declarați responsabili și aleși de popor. Era asigurată libertatea absolută a presei și accesul larg la instrucția publică, națională, egală și gratuită pentru toți, desființată practica feudală de folosire a bătăii precum și pedeapsa cu moartea.

De asemenea, *Proclamația de la Islaz* exprimă, în articolele : 5, 6 și 9, opțiunea clară a românilor pentru organizarea republicană-democratică a statului și regimului politic, adoptată și de Mihail Kogălniceanu, în august 1848, în *Dorințele Partidei Naționale în Moldova*. „Poporul român — se scria în *Proclamația de la Islaz* — după vechile sale drepturi, vrea ca Domnul, în care se personifică suveranitatea poporului, să fie iubit de obște, drept, luminat, devotat patriei, om cinstit și pentru a-l putea găsi astfel, hotărăște că-l va căuta în toate straturile societății, în națiunea întreagă, iar nu într-un număr mărginit de oameni“... „...în România ea (puterea, n.n.) se află în mîinile poporului care are drept să numească pe șeful puterii. Deci poporul avînd dreptul suveran poate să investească cu el pe oricine îi va plăcea și pe timpul ce va crede de cuviință. Așadar hotărăște ca această putere (Domnia) va fi încredințată unui ales pe cinci ani“... „Domnul nu este și n-a fost niciodată *principe* ; domn e fiecare cetățean, domn e și titlul capului statului, acesta este și singurul titlu cunoscut de toți românii“¹.

În sfîrșit, atragem atenția asupra îmbinării armonioase în program a năzuințelor economico-sociale cu cele politico-naționale. Din motive tactice bine de înțeles, la Islaz nu s-au înscris direct ca obiective unitatea națională sau independența absolută, dar în activitatea și practica revoluționară ele au fost mereu susținute ca o necesitate imperioasă. În acest sens a militat presa românească nu numai din Muntenia, ci și cea din Transilvania și a activat guvernul revoluționar de la București, inclusiv prin trimișii săi în exterior : Ion Ghica, Ion Maiorescu și A. G. Golescu.

Proclamația de la Islaz, îndreptar al acțiunii revoluționare concrete, trebuia să deschidă o eră nouă în raporturile cu Poarta. Respingînd cu hotărîre primejdiosul protectorat țarist, *Proclamația* se pronunța pentru revizuirea radicală a raporturilor cu Poarta, pe baza asigurării independenței absolute în interior și a repunerii în vigoare a clauzelor așa-numitelor tratate încheiate de Mircea cel Bătrîn și Vlad al V-lea. Revendicînd dreptul „...d-a avea relațiuni directe cu Sublima Poartă“, poporul român hotăra „...ca reprezentantul său la Constantinopol să fie român“. În adevăr, Ion Ghica reușea în fapt, să joace acest rol în locul îndepărtatului Aristarhi. Interesant de subliniat este și faptul că ace-

¹ Ion Heliade Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, 1893, p. 9.

easi proclamație cerea totodată instituirea garanției marilor puteri europene: Franța, Anglia și Prusia, precum și trecerea în patrimoniul statului a imenselor averi ale mănăstirilor închinete, ale căror venituri în aur vitalizau piața Imperiului otoman². Totodată, se prevedea constituirea gărzii naționale, ca garanție a cuceririlor revoluționare.

Acestea erau sarcinile care stăteau în fața primului guvern revoluționar, cel ales la Islaz. În drum spre București, trecând prin Caracal și Craiova, au fost luate și primele măsuri, întregite și adâncite apoi prin activitatea guvernului vremelnicesc alcătuit în Capitală, la 14/26 iunie 1848, prin contopirea celui de la Islaz cu cel desemnat la București, după victoria insurecției de la 11/23 iunie³.

Activitatea guvernului revoluționar pentru aplicarea principiilor programatice adoptate la Islaz, evoluția evenimentelor revoluționare în interior aveau loc într-o situație externă precară, plină de incertitudini și nesiguranță. Europa burgheză se dezinteresa de soarta popoarelor de la Dunărea de jos, izolate în lupta pentru libertate. În ceea ce privește cauza românească, speranțele inițiale puse în ajutorul Franței se dovedeau fără acoperire. În același timp, Rusia țaristă trecea de la presiuni la amenințarea cu intervenția armată, pentru a împiedica constituirea României burgheze, iar atitudinea Turciei evolua și ea, înspăimântată de Rusia și încurajată de Anglia, de la îngăduință la intransigență singeroasă.

Nu se putea realiza nici frontul revoluționar de luptă româno-maghiar, preconizat de Nicolae Bălcescu și alți fruntași ai revoluției române, inclusiv transilvăneni, ca urmare a poziției înguste de clasă a nobilimii liberale maghiare, din conducerea revoluției din Ungaria, în problema națională.

În interior greutățile erau de asemenea diverse și multiple. Era resimțită nevoia de fonduri bănești, ca urmare a crizei comerciale. Situația era agravată și de epidemia de holeră. Se adăuga lipsa de cadre cu experiență, de oameni capabili și pregătiți, prin care să se imprime acțiunii de reformare revoluționară începută în toate sectoarele de activitate, largime și adâncime, disciplină și eficiență. De asemenea, atmosfera de lucru în spiritul programului revoluționar era viciată de ego-centrismul lui I. E. Rădulescu și mai ales de divergențele puternice apărute între membrii guvernului de orientare liberal moderată, pe de o parte și radical-burgheză și democrat-revoluționară, pe de altă parte. Intensificarea comploturilor contrarevoluționare, din care s-au detașat prin amploare cele de la 19 iunie/1 iulie și 28 iunie/10 iulie 1848,

² *Ibidem*.

³ Din guvern făceau parte: mitropolitul Neofit, președinte, Ioan Heliade Rădulescu la Departamentul Credinței, Ștefan Golescu, Nicolae Golescu la Departamentul din Lăuntru, Ion Cîmpineanu la Departamentul Dreptății, C. N. Filipescu la Departamentul Finanțelor, Christian Tell, Gh. Magheru, Gh. Scurtu, iar Ion Voinescu II la Secretariatul Statului. N. Bălcescu, A. G. Golescu (Negru), C. A. Rosetti și I. C. Brătianu, secretari. *Istoria României*, vol. IV, Edit. Academiei, București, 1964, p. 79.

lichidate însă rapid prin intervenția maselor populare, extinderea presiunilor externe duceau la accentuarea tendințelor concesive ale liberalilor moderați, care dominau guvernul.

Cu toate acestea, aplicarea programului revoluționar înainta, ca urmare a prezenței active în revoluție a maselor populare, a stăruinței cu care urmăreau realizarea lui revoluționarii democrați și liberalii radicali, conduși de N. Bălcescu și C. A. Rosetti.

În evoluția procesului revoluționar se disting două etape : prima a început cu 9/21 iunie 1848 și a durat pînă în iulie, iar a doua, mai profundă, mai intensă, a avut loc după înăbușirea celui de al doilea complot contrarevoluționar, în strînsă legătură cu noua victorie a poporului, în confruntarea cu contrarevoluția internă și era stopată de intervenția turco-țaristă.

Primele decrete ale guvernului revoluționar din 14/26 iunie 1848 au avut o problematică diversă. Prin ele se decreta tricolorul românesc, cu deviza revoluționară : Dreptate-Frăție ; se desființau rangurile boierești, se impunea libertatea nestînjenită a cuvîntului și tiparului ; se abroga pedeapsa cu bătaia și cea cu moartea ; se oficializa existența gărzii naționale, apărută de la 11/23 iunie și se extindea acțiunea de constituire a ei la nivelul întregii țări. Toate acestea erau menite să contribuie la crearea unei atmosfere de profundă efervescență revoluționară și la strîngerea în jurul conducerii revoluționare a maselor populare asuprite. Prin conținutul lor primele decrete ale guvernului revoluționar anunțau, de fapt, sfîrșitul unei epoci, în care boierimea, privilegiatii reprezentau totul, și începutul uneia noi, de mari prefaceri revoluționare.

O atenție deosebită s-a acordat reorganizării administrației în spirit revoluționar. Primele măsuri de înlocuire a aparatului administrativ feudal, boieresc, fuseseră luate după victoria insurecției la Islaz. Și-au început atunci activitatea primii administratori revoluționari (ispravnici) în județele Romanai și Teleorman, I. Aricescu și profesorul M. Constantinescu⁴. După 1/13 iulie 1848, toate județele dispuneau de noi administratori și subadministratori. Printre ei se aflau revoluționari convinși ca : Scarlat Turnavitu la Rm. Sărat, Dimitrie Golescu la Brăila, Florian Aaron la Ilfov, M. Opran la Mehedinți, Ioan Negulici la Prahova, Costache Ciocîrlan la Dimbovița, I. I. Filipescu la Vlașca etc. Au fost însă promovați în aceste posturi și oameni lipsiți de spirit organizatoric și chiar ostili revoluției, ca, de exemplu, Dimitrie Filișanu la Dolj. S-a trecut totodată la reorganizarea consiliilor municipale, o atenție deosebită acordîndu-se de la început Bucureștilor. După izbucnirea revoluției se afla în fruntea acestui municipiu C. Crețulescu, spirit moderat, care n-a îndreptățit încrederea acordată. Retrăgîndu-se din activitate după 1/13 iulie 1848, a fost înlocuit cu N. Niculescu, președinte al Sfatului orășenesc compus din 6 membri. Vornicia Capitalei a fost încredințată tot atunci lui C. Bolliac. Fusesse constituită și o comisie

⁴ C. Colescu-Vartic, 1848. *Zile revoluționare*, București, p. 142.

specială pentru îndrumarea și orientarea acțiunii de organizare a administrației revoluționare⁵.

Activitatea noii administrații revoluționare era impulsionată și de prezența comisarilor de propagandă, dintre care unii cu însărcinări extraordinare. De altfel, conducerea revoluției și în special N. Bălcescu a acordat o deosebită atenție problemei propagandei, formele de realizare a acesteia fiind extrem de variate. Presa revoluționară ilustrată prin „Pruncul român“, „Reforma“, „Poporul suveran“, „Amicul comerțanților“ și „Monitorul oficial“, organ al guvernului, toate la București și „Naționalul“ din Craiova⁶ a exprimat în coloanele ei adeziunea maselor populare la revoluție, a contribuit la adâncirea acesteia, la mobilizarea la luptă a românilor pentru împlinirea idealurilor sociale și naționale de unitate și independență. Organizată pe principii moderne și avînd o strînsă colaborare cu organe similare din afara granițelor țării, ea a transmis străinătății imaginea efortului și voinței revoluționare românești, contribuind la legarea revoluției române de cea europeană.

În același scop, a difuzării ideilor și a mobilizării poporului în jurul lor, guvernul autoriza la 14/26 iunie 1848 constituirea și prezența la București a delegațiilor județene, care să exprime din partea sâtenilor „dorințele, bănuielile sau orice păsurile mulțimii“, în toate problemele sociale și politice de preocupare generală. În adevăr, așa cum nota I. H. Rădulescu, veneau delegații din toată țara „ca să-și manifesteze simpatiile lor pentru noile instituții, să felicite guvernul național și să-l asigure de ajutorul lor, pentru păstrarea libertăților și a bunei orînduiri“⁷. Ele relevau, astfel, entuziasmul, angajarea și hotărîrea de luptă a maselor pentru îndeplinirea năzuințelor revoluționare. Sosite la București, cu sute de stindarde naționale, impresionantele delegații, din care s-a impus atunci, prin organizare și proporție, cea a județului Ilfov, participau la marile manifestații politice de pe Cîmpia Libertății. Cu această ocazie, depuneau jurămîntul pe „Constituție“, cum i se spunea programului revoluționar.

Un rol mobilizator deosebit l-au avut marile adunări inițiate pe Cîmpul Filaretului, devenit de la 15/27 iunie Cîmpia Libertății. Adunări similare, de prestare a jurămîntului revoluționar, s-au organizat apoi și în provincie. Practica a devenit curentă, Cîmpia Libertății transformîndu-se prin adunările organizate, în adevărată școală de educație patriotică, revoluționară. Se constată, mai ales după nota Rusiei țariste din 19/31 iulie 1848, mărirea frecvenței acestora. La 20 iulie/1 august erau prezenți pe Cîmpia Libertății 30 000 de cetățeni. La 21 iulie/2 august și peste alte două zile, 40 000 de cetățeni și la fel la 28 iulie/9 august 1848. În rîndurile participanților s-au găsit foarte numeroși țărani, zeci de mii. În condițiile intensificării primejdiei intervenției contrare-

⁵ Ea era compusă din : N. Golescu, ministru de Interne, Ion Cîmpineanu, N. Niculescu și Costache Bălcescu.

⁶ Vezi, pe larg, V. Netea, *Presa română în timpul revoluției de la 1848*, în *Revoluția de la 1848 în Țările Române*, Editura Academiei R. S. România, București, 1974.

⁷ I. H. Rădulescu, *op. cit.*, p. 123.

voluționare externe, la 20 iulie/1 august 1848, I. C. Brătianu deschizând adunarea ținea să sublinieze încrederea în propriile forțe și în sprijinul Europei revoluționare „... Franța, Italia, Anglittera, Germania, ungurii, iar mai virtos frații noștri români din Transilvania, Banat, Bucovina, Moldova și Basarabia... vor sprijini cauza noastră...”

„Aduceți-vă aminte, îndemna I. C. Brătianu, de străbunii noștri, care sub Michail Viteazul cu 6 000 de români bătură sute de mii, atunci când Europa întregă se temea de Poarta otomană”⁸. Adunarea a adoptat apoi un vehement protest, semnat de participanți, împotriva prezenței trupelor turcești, trecute pe teritoriul românesc, declarând că amestecul armat al Porții în treburile țării ducea la ruperea legăturilor cu aceasta și la libertatea de acțiune românească împotriva legilor și așezămintelor „impuse de străini”⁹. Noi proteste erau trimise lui Suileiman pașa la 21 și 24 iulie/3 și 6 august 1848. La 28 iulie/9 august, când se constituia, la cererea trimisului Porții, Locotenența Domnească, compusă din : I. H. Rădulescu, N. Golescu și Christian Tell, Adunarea de pe Cîmpia Libertății protesta împotriva subordonării aplicării Programului de la Islaz prealabilei aprobări a Porții și cerea locotenenților domnești să conlucreze activ cu Comitetul revoluționar, alcătuit în mai 1848, apreciat de popor, ca singurul guvern legiuit¹⁰.

Toate aceste manifestații populare, de pe Cîmpia Libertății, ca și cea de la 6/18 septembrie 1848, de pe străzile Capitalei, cu care ocazie s-au ars Regulamentul Organic și Arhondologia, au contribuit la pregătirea de luptă a poporului chemat la arme, în apărarea revoluției, de revoluționarii democrați și liberalii radicali, conduși de N. Bălcescu și C. A. Rosetti.

Dar activitatea de propagandă era adresată în primul rînd țărănilor, baza de masă a revoluției. Pentru întărirea eficienței ei, N. Bălcescu a inițiat instituția comisarilor. Activiștii ei, comisarii de propagandă, trebuiau, conform decretului din 24 iunie/6 iulie 1848, să clarifice maselor obiectivele revoluției, precum și drepturile și datoriile cetățenilor, să le mobilizeze, astfel, la realizarea programului revoluționar.

În orientarea activității lor s-au evidențiat diferențe între linia promovată de guvern, prin ministrul de interne, moderatul N. Golescu, adept al unei propagande care să slujească interesele împăcării de clasă, între țărani și boieri și cea susținută de N. Bălcescu, care aprecia că, dimpotrivă, țăranii trebuiau să fie „aprinși iar nu potoliți”. Marele revoluționar era convins că revoluția nu putea învinge decît prin acțiunea puternică a poporului și pentru aceasta propaganda era chemată „să reverse revoluția ca o convingere în sufletul poporului și, după aceea, să-i pună arma în mină și să-i zică : acum cînd ai o credință, fii gata să mori pentru ea”¹¹.

⁸ C. Colescu Vartic, *Op. cit.*, p. 259.

⁹ *Ibidem*, p. 285.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Ion Ghica, *Amintiri din pribegia de după 1848*, București, 1880, p. 482.

Iată de ce N. Bălcescu a dat o deosebită atenție recrutării comisarilor de propagandă, dintre cei mai hotărâți și consecvenți revoluționari. Pentru pregătirea lor a elaborat și *Manualul bunului român*.

Este interesant și neapărat de semnalat prezența masivă a revoluționarilor transilvăneni în activitatea de propagandă revoluționară. Pe lângă cei stabiliți de mai multă vreme în Țara Românească ca profesori mai ales, au devenit comisari, unii cu sarcini extraordinare, foarte numeroși fruntași ai revoluției din Transilvania, membri ai Comitetului Național permanent, ales în mai la Blaj. Printre cei care au trecut Carpații, ca voluntari, spre București, de unde porneau firele unei frății „secretă și grandioasă”¹², pentru crearea României, s-au aflat: Al. Bătrîneanu, Ioan Axente Sever, C. Roman, Elisei Armei (Iuniu Armatu), Al. Papiu Ilarian, Aron Pumnul, Ioan Buteanu și numeroși alții¹³.

Prezența lor la București, din iunie 1848, este semnificativă. Ea exprimă caracterul unitar al luptei revoluționare românești, hotărîrea de creare a unui larg front național de luptă pentru slujirea intereselor de unitate și independență. Strînse legături s-au stabilit, de asemenea, în același scop, cu bănătenii și un trimis special al guvernului în Bucovina, stabilise venirea la București și a fruntașilor moldoveni¹⁴.

Comisarii de propagandă au contribuit la revoluționarea conștiințelor, la generalizarea înțelegerii printre țărani a procesului revoluționar în curs, la transformarea acestuia într-o forță politică conștientă și interesată, ca bază de susținere a luptei pentru crearea României noi, unitare, moderne și independente.

În același timp, activitatea cluburilor revoluționare la orașe sub îndrumarea acelorași comisari de propagandă, asigura mobilizarea în revoluție a maselor orășenești. În țară au activat zeci de cluburi revoluționare. La București se distingea *Clubul regenerației*, bine organizat și condus de un comitet larg de 19 persoane. El se ocupa cu activitatea comisarilor de propagandă și mai ales de pregătirea alegerilor pentru Constituantă¹⁵. Inițiativa comisarilor impulsiona, astfel, acțiunea de transformare în viață a principiilor programatice. Pentru aceasta se constituiseră numeroase alte comisii de lucru, pe probleme. Ele trebuiau să-și prezinte raportul, conform hotărîrii guvernului, la începutul lui august 1848. La unele dintre ele ne-am referit deja, pe altele le semnalăm acum. Dintre aceste comisii cîteva erau destinate problema-

¹² *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. II, p. 616.

¹³ Maria Totu, *Participarea românilor din Transilvania la revoluția de la 1848 în Țara Românească*, în „Revista de istorie”, tom. 29, nr. 6/1976.

¹⁴ *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. III, p. 328.

¹⁵ Din conducerea clubului făceau parte: C. A. Rosetti, I. C. Brătianu, C. Bolliac, D. Bolintineanu, Al. C. Golescu. Vezi C. Colescu Vartic, *Op. cit.*, p. 305.

În scopul propagandei revoluționare s-au realizat o statuie și un tablou reprezentînd România liberă, ambele ridicate în curtea Vorniciei, dar dispărute în urma celui de al doilea complot boieresc împotriva revoluției. La 15 august 1848, C. Bolliac a propus ridicarea unui ansamblu statuar dedicat lui Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu și Gh. Lazăr. Pentru ultima statuie guvernul a deschis o listă de subscripție publică, el însuși contribuind cu 200 de galbeni. Vezi C. Colescu Vartic, *Op. cit.*, p. 215, 364—365.

ticii economice. O comisie financiară trebuia să prezinte pe bază de studiu soluțiile pentru realizarea reformei impozitelor, pe baza principiului impunerii generale; și, în conformitate cu averea, să se ocupe de organizarea Ministerului de Finanțe și mai ales a Băncii Naționale a României, atribut important al independenței naționale. Alte două comisii erau destinate lucrărilor publice, agriculturii, industriei și comerțului. Componenta lor redusă ca efectiv, dar și nereprezentativă, ilustrează faptul că guvernul acorda, acum la începutul revoluției, o mai mare atenție aspectelor politice, decît celor economice. Și-a început activitatea o comisie pentru emanciparea ȝiganilor, o alta pentru reformarea justiției, precum și una pentru instrucție publică, compusă din: I. H. Rădulescu, P. Poenaru, August Treboniu Laurian, C. Bolliac și N. Crețulescu. Ea trebuia să contribuie la elaborarea legislației pentru modernizarea învățămîntului, în conformitate cu art. 16 din Proclamația de la Islaz, care decreta instrucția egală pentru toți, progresivă, completă și gratuită¹⁶. La București și Craiova urmau să fie înființate două universități și o politehnică, cîte un liceu și pensionate pentru băieți și fete. De asemenea, conform aceluiași program revoluționar, în fiecare centru județean trebuia să se deschidă licee, pensionate și școli normale, iar în fiecare sat cîte o școală primară. În domeniul școlii s-au obținut de la început unele succese. La 24 iunie/5 iulie 1848 guvernul a hotărît instruirea personalului didactic pentru învățămîntul sătesc, reluarea și extinderea acestui învățămînt, în conformitate cu nevoile epocii. La București, unde exista înainte de revoluție o școală de fete, i se deschideau porțile și asemenea școli aveau să fie înființate în numeroase centre județene, întregind numărul celor deja existente la Craiova, Slatina sau Ploiești¹⁷. Pentru pregătirea cadrelor necesare guvernul institua burse, inclusiv pentru străinătate.

O comisie deosebit de activă a fost cea, căreia i se încredințase lucrările pentru convocarea Constituanței¹⁸. În legătură cu componenta Constituanței s-au înfruntat două puncte de vedere. Unul era susținut de liberalii moderați, în frunte cu I. H. Rădulescu, N. Golescu și Ion Cimpineanu, dar și de liberalul radical C. A. Rosetti. Aceștia aveau în vedere o Adunare Constituantă alcătuită prin reprezentarea egală a claselor societății românești (100 de boieri, 100 de burghezi și 100 de țărani). Dacă moderații socoteau, că astfel se putea ajunge la o conciliere între clase, C. A. Rosetti urmărea să asigure prezența în Adunare, în condițiile analfabetismului cu caracter de masă, a reprezentanților direcți ai țărănimii și realizarea programului cu participarea acestora.

N. Bălcescu, Ștefan Golescu, I. C. Brătianu, Gh. Magheru, C. Filipescu și chiar mitropolitul reacționar Neofit s-au declarat adepți ai votului universal. Era cea mai înaintată poziție în problema respectivă, dar realizarea practică a principiului ar fi fost împiedicată sau îngreuiată

¹⁶ I. H. Rădulescu, *Op. cit.*, p. 8.

¹⁷ 1848 în România, București, 1898, p. 119.

¹⁸ Din această comisie făceau parte: I. H. Rădulescu, C. A. Crețulescu, Ion Voinescu II și I. C. Brătianu.

de lipsa de instrucție aproape totală a țăranilor. În condițiile acestea exista primejdia transformării țăranilor într-o masă de manevră electorală de către marii proprietari și stoparea intrării lor în Adunarea Constituantă era reală.

Cu toate aceste divergențe, guvernul a trecut la unele măsuri pentru convocarea Adunării Constituante, la 25 august/5 septembrie 1848. Un decret dat de guvern la 14/26 iulie 1848, convoca pe alegători pentru desemnarea celor 250 de deputați. Aveau drept. să aleagă și să fie aleși toți românii de baștină, sau cei din alte părți ale teritoriului național, imediat împămîntenii, ca și toți împămîntenii de altă origine și religie. Alegerile se desfășurau în trepte¹⁹. Pe listele de candidați pentru Adunarea Constituantă au fost trecuți și 30 de transilvăneni, act semnificativ, care ilustrează, încă odată, caracterul unitar al revoluției românești²⁰.

Dar cea mai importantă problemă a revoluției, de care depindea soarta acesteia, era rezolvarea problemei agrare conform articolului 13 din Proclamația de la Islaz.

Guvernul de orientare liberal-moderată tergiversa însă aplicarea acestui articol. Explicația acestei poziții trebuie căutată atît în tendința concesivă, spre compromis între burghezie și boierime a celor din jurul lui I. H. Rădulescu, derutați și chiar înspăimîntați de intensificarea comploturilor boierești, încurajate și de contrarevoluția externă. Primejdia în creștere continuă a intervenției turco-țariste ducea la intensificarea politicii legaliste a guvernului și chiar la acceptarea necesității unei atitudini mai prudente, de către cei mai hotărîți dintre conducătorii democrat-revoluționari și liberali-radicali.

În ce privește țărănimea, ea s-a situat și considerat eliberată de cătușele feudale încă de pe cîmpia Islazului. Această credință n-a fost însă întărită și de proclamațiile guvernului, din ce în ce mai contradictorii, ceea ce a dus la intensificarea mișcărilor țărănești.

După preluarea puterii guvernul adresase la 16/28 iunie 1848 o proclamație, prin care îndemîinîndu-i pe țăranii clăcași să participe la strînsul recoltei, îi asigura că „guvernul vremelnicesc se gîndește la ei” și că „claca și iobăgia s-au iertat”. Aceeași proclamație prevedea, că pentru munca prestată pe marile moșii, țăranii urmau să fie plătiți cu 2 lei pentru ziua de muncă²¹.

O altă proclamație, adresată în aceeași zi proprietarilor, căuta să-i convingă că „Nimeni... nu vă va răpi moșiile. Poporul român vîiește ca săracii săteni... care au purtat toate greutățile prin munca lor... să aibă

¹⁹ Se alegea dintre cei ajunși la 21 de ani un deputat la 10 000 de locuitori. La 25 de familii se desemna, prin ridicare de mîini, în adunarea comunală, cite un delegat, ce era trimis la județ, iar dintre cei trecuți de 25 de ani se alegeau deputații. S-a stabilit și numărul deputaților pe județe, conform cu densitatea populației: 4 la Brăila, 20 pentru Mehedinți, 16 pentru orașul București etc. Vezi S. Albini, 1848 în *Principatele Române*, p. 120.

²⁰ Bibl. Academiei R. S. România, msse. rom., 5111, Fond Bălcescu-Mandrea, f. 182, 198.

²¹ Anul 1848 în *Principatele Române*, tom. I, p. 616. (termenul de obăgie sau iobăgie desemna în Țara Românească obligația feudală a comunităților țăărănești de a da slujbași volnici la dispoziția boierilor).

drept la o părtică de pământ”²². O nouă proclamație, din 6/18 iulie 1848, chema țărănimea „a se pătrunde de dreptul frăției, a se supune ca și pînă acum la împlinirea zilelor de lucru legiuite”²³. Rezolvarea problemei agrare era astfel aminată pînă toamna, cînd urma să fie convocată Constituanta. Aceasta nu însemna că liberalii moderați ar fi fost potrivnici reformei sau ar fi abandonat-o. Adepți ai ei, pentru că fără emanciparea și improprietărirea țăranilor clăcași nici nu se putea concepe înfăptuirea societății burgheze și nici realizarea obiectivelor naționale de unitate și independență, liberalii moderați o vedeau rezolvată pe o cale pașnică, prin bună înțelegere, fără zguduiri, de sus în jos și fără participarea directă a maselor.

Pe o poziție diametral opusă s-au plasat revoluționarii democrați, exponenți ai intereselor maselor țărănești. Stăruind pentru aplicarea grabnică a articolului 13 al programului revoluționar, N. Bălcescu a determinat guvernul să încredințeze această problemă unei comisii speciale. Compusă dintr-un număr egal de reprezentanți ai țăranilor și boierilor, comisia proprietății, cum s-a numit prin decretul de convocare, emis la 9/21 iulie 1848, avea sarcina să elaboreze un proiect de lege agrară, care urma să fie supus dezbaterii și aprobării Constituantei. Ea și-a început lucrările la 9/21 august 1848, în condițiile deosebite, care i-au influențat, firește, activitatea.

La 19/31 iulie 1848 forțe armate turcești au trecut Dunărea pe la Giurgiu, cu scopul anunțat de a restabili „ordinea legală” și a proteja „vechile drepturi și instituțiuni ale țării”²⁴. Cu toată împotrivirea poporului, care protesta constant și vehement, prin mari manifestații politice organizate la București, imixtiunile Porții au crescut. Locul guvernului era luat de o Locotenență domnească din șase membri, restrînsă la cererea Porții la trei persoane : N. Goleșcu, I. H. Rădulescu și Christian Tell.

Locotenenții domnești, lipsiți de tărie revoluționară, porneau de la instalarea lor, la 28 iulie/9 august 1848, pe un drum al concesiilor din ce în ce mai mari față de Poartă. Ei acceptau modificarea „Constituției” în sensul dorit de sultan. Era prețul cerut de trimisul Porții, Suleiman Pașa, pentru recunoașterea noii instituții a Locotenenței domnești.

Comisia proprietății și-a deschis lucrările sub președenția boierului liberal Alecu Racoviță, înrudit cu Goleștii, vicepreședinte avîndu-l pe agronomul moldovean, Ion Ionescu de la Brad, adept și prieten al lui N. Bălcescu, chemat special de acesta. Cele 9 ședințe ale comisiei s-au soldat cu rezultate promițătoare. S-a hotărît sfîntirea muncii, boierii acceptînd deci principiul emancipării țăranilor clăcași de sarcinile feudale. Ei au încercat însă să impună și adoptarea principiului sfînteniei proprietății, ceea ce ar fi echivalat cu deposедarea totală a țăranilor de pămîntul avut în folosință și transformarea lor în proletari agricoli.

²² *Ibidem*, tom. II, p. 17.

²³ *Ibidem*, p. 114.

²⁴ *Istoria lumii în date*, coordonator, C. C. Giurescu, Ed. enciclopedică română, București, 1971, p. 190.

Intuind cursa, reprezentanții țăranilor, încurajați și susținuți de Ion Ionescu de la Brad, au respins propunerea, declarând cu hotărîre că „Vor sfîinți proprietatea cînd și ei vor fi proprietari”²⁵. Ca urmare, boierii erau nevoiți să accepte, în a șasea ședință, principiul improprietăririi. Discuții inverșunate s-au purtat apoi în legătură cu mărimea suprafeței de pămînt, ce trebuia dată țăranilor prin improprietărire și cu privire la sumele de răscumpărare a pămîntului. Țăranii clăcași optaseră, din dorința de a vedea odată înfăptuită reforma, pentru o suprafață care varia între 16 și 8 pogoane, în funcție de zona geografică și calitatea solului, în timp ce proprietarii ar fi preferat să le acorde doar vatra satului. Numai unii dintre boieri mergeau cu concesiile pînă a le acorda o suprafață între 2 și 6 pogoane, plătindu-se cu 2 galbeni pogonul.

Cînd se părea că se ajunsese la o înțelegere, în cea de a noua ședință I. H. Rădulescu a dispus să fie citit decretul de dizolvarea comisiei, pe motiv că dezbaterile acesteia deveniseră „tempestuase” și Ion Ionescu de la Brad părăsise pe țărani²⁶.

Nerezolvarea problemei agrare a nemulțumit profund masele țărănești. Încurajate în credința împlinirii idealurilor lor de dreptate și libertate, de democrații revoluționari și liberalii radicali prin intermediul publicațiilor „Poporul suveran” și „Pruncul român”, ele au continuat să susțină revoluția, fiind gata să se jertfească pentru apărarea ei.

Asigurarea cuceririlor revoluționare și a procesului transformator în sens burghez, aflat în curs de adîncire, a constituit, de asemenea, o preocupare de prim ordin a conducerii revoluției. De aceea, o atenție deosebită s-a acordat forțelor armate. S-a avut în vedere de la început transformarea miliției într-o forță nouă, la dispoziția noii orînduiri în curs de organizare. Au fost ridicați în grad și promovați în funcții însemnate revoluționari cunoscuți ca : Gh. Magheru, Chr. Tell, N. Pleșoianu și alții. Din păcate, neiepurarea la vreme a aparatului ofițeresc de elementele ostile noii ordini revoluționare și păstrarea unor posturi cheie din conducerea forțelor armate regulate în mîna unor elemente contrarevoluționare ca Ion Odobescu și Ion Solomon, a facilitat activitatea complotistă, boierească, primejduind grav revoluția. Crearea unei noi forțe armate revoluționare, garda națională, a fost deci absolut necesară. Apărută încă de la 11 iunie 1848 la București, ea s-a extins apoi la nivelul întregii țări. Procesul de organizare a gărzii, desfășurat în condițiile unei aprige lupte de clasă, era încheiat în septembrie 1848, cînd existau formațiuni de gardă nu numai la orașe ci și la sate. Garda națională, ca forță a revoluției, trebuia să asigure în interior o dezvoltare progresivă a revoluției, prin preîntîmpinarea și înfrîngerea comploturilor boierești și să participe la nevoie la apărarea ei, în cazul unei invazii străine.

Întîmpinată cu entuziasm de popor, noua instituție a fost privită cu nedisimulată ostilitate de imperiile țarist și otoman. În existența ei se

²⁵ *Istoria României*, vol. IV, p. 97.

²⁶ *Ibidem*.

deslușea nu numai dorința, dar și voința de realizare a independenței naționale. Ca urmare, în discuțiile purtate la Giurgiu de fruntașii revoluționari români cu Suleiman Pașa, acesta s-a opus cu hotărâre revendicărilor privind alegerea domnului, introducerea votului universal, a libertății presei și organizarea grăzii naționale²⁷. De organizarea gărzii, ca și a formațiunilor de voluntari s-a preocupat în mod deosebit Gh. Magheru, numit prin decretul dat la 18/30 iunie 1848 „Căpitan general al tuturor trupelor neregulate de dorobanți și panduri din România și inspector general al tuturor gvardiilor naționale”²⁸. Măsura a fost întregită după 19 iunie 1848, cu constituirea unei comisii guvernamentale condusă de I. C. Brătianu, care avea ca scop înarmarea generală a poporului.

Conform caracterului său de instituție revoluționară, compusă din civili organizați militărește în gardă, spre deosebire de miliție, toți comandanții erau aleși. În cele 5 legiuni care activau numai în capitală, constituite din 10 batalioane și 40 de companii, au fost cuprinși peste 10 000 de revoluționari. Efectivul total pe țară poate fi estimat în jur de 20 000 de oameni. În august 1848 funcționa în București și o gardă mobilă restrînsă ca număr, antrenată în raza capitalei²⁹. Prin crearea gărzilor și formațiunilor armate nepermanente guvernul urmărea dotarea țării cu instituții ce puteau să reînvie tradiția de luptă armată, pentru libertatea poporului, cu minime cheltuieli. Prin aceste două forțe armate, ca și prin reorganizarea armatei permanente în spirit revoluționar, se realiza de fapt în practică principiul înarmării și mobilizării generale.

Pentru apărarea revoluției se puseseră mari speranțe în tabăra de la Rîureni, încredințată spre organizare generalului Gh. Magheru, care a plecat în Oltenia abia la începutul lui august 1848 și-a început să organizeze tabăra pe Cîmpul lui Traian, lângă Rîmnicu Vîlcea, concentrînd acolo dorobanți, panduri și numeroși țărani voluntari. N. Bălcescu, care socotea neapărată o acțiune hotărîită de pregătire militară, ceruse guvernului revoluționar provizoriu să acorde generalului Gh. Magheru „o putere mare și extraordinară” pentru organizarea rezistenței armate în Oltenia. Luîndu-se măsuri în acest sens, se avea în vedere și posibilitatea colaborării armate cu românii bănățeni și transilvăneni. La 8/20 iulie 1848 Eftimie Murgu scria lui N. Bălcescu, că organizarea forțelor armate trebuia să fie „cea dintîi grijă”... „Armată cît mai în grabă, căutați să aveți ca să puteți cel puțin cea întîi năvală să o întîmpinați cu bună ispravă : apoi de aci încolo va fi grija noastră”³⁰.

La începutul lunii august 1848 o deputație compusă din : N. Bălcescu, Ștefan Golescu, D. Brătianu, Gr. Grădișteanu și Ubicini a plecat

²⁷ *Anul 1848 în Principatele Române*, tom. II, p. 75 ; tom. V, p. 805.

²⁸ *Ibidem*, tom. I, p. 651.

²⁹ Vezi pe larg Maria Totu, *Garda civică din România. 1848—1884*, Editura militară, București, 1976, p. 9—60.

³⁰ *Istoria României*, vol. IV, p. 107.

la Constantinopol, cu misiunea de a înmîna sultanului o adresă din partea Locotenenței Domnești, care înlocuise guvernul revoluționar provizoriu, în care era justificată revoluția și programul ei. Sultanul însă, în urma unei note diplomatice, prezentate de Rusia țaristă, a anulat hotărârile luate de Suleiman Pașa în Țara Românească, pregătind o nouă intervenție armată.

Agravarea pericolului intervenției externe l-a determinat pe N. Bălcescu, care se afla la Constantinopol la jumătatea lunii august 1848, să insiste pe lângă Christian Tell, ca Locotenența Domnească să-i încredințeze lui Gh. Magheru puteri depline „ca să poată organiza România Mică după cum o va înțelege el...”³¹. Împreună cu Ion Ghica, N. Bălcescu plănuia chiar înlocuirea Locotenenței Domnești, care era concesivă și lipsită de energie și investirea lui Gh. Magheru cu puteri dictatoriale asupra întregii Țări Românești³². Acesta era îndemnat să încerce rezistența armată în Oltenia, iar dacă nu va reuși, să treacă în Transilvania cu oamenii săi, pentru a coopera cu forțele revoluționare românești conduse de: Avram Iancu, Ioan Axente Sever și Ioan Buteanu³³.

La începutul lui septembrie 1848, cînd o intervenție din afară devenise iminentă, C. A. Rosetti a cerut generalului Gheorghe Magheru ca „...în cea mai mare grabă să chemi supt arme pe toți voluntarii și pandurii ce ai înscris”³³. În spiritul acestor recomandări și în concordanță cu planurile sale, Gh. Magheru a dat dispoziții corespunzătoare administratorilor de județe, cerîndu-le să urgenteze mobilizarea pandurilor în tabăra de la Rîureni.

O armată turcească a trecut Dunărea, pe la Giurgiu, sub conducerea lui Fuad efendi și s-a îndreptat spre București, pentru a înăbuși revoluția. La 13/25 septembrie 1848 roata de pompieri din București, sub comanda căpitanului Pavel Zăgănescu, a angajat lupta cu turcii pe Dealul Spirii, înscriind o pagină glorioasă în istoria revoluției române. În timpul acestei lupte, denumită de Karl Marx „baia de sînge de la București”³⁴, au căzut eroic mai mult de jumătate din efectivul roatei de pompieri, dar și turcii au avut pierderi sute de morți și răniți.

Deși pandurii aflați în tabăra de la Rîureni erau gata să apere revoluția împotriva intervenției turcești, totuși generalul Gh. Magheru, lăsîndu-se influențat de consulul englez de la București și de doi dintre membrii Locotenenței domnești: Ion Heliade Rădulescu și Cristian Tell, care se aflau la Sibiu, dizolvase tabăra de la Rîureni la 28 august/10

³¹ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Correspondență*, ediție critică, Gh. Zane, Editura Academiei, București, 1964, p. 106.

³² Apostol Stan, C. Vlăduț, *Gh. Magheru*, Edit. științifică, București, 1969, p. 13.

³³ C. Bodea, *Lupta românilor pentru unitate națională 1834—1849*, Editura Academiei, București, 1967, p. 176.

³⁴ K. Marx, „Frankfurter Oberpostamt” și *revoluția de la Viena*, în K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 5, Editura Politică, București, 1959, p. 484.

septembrie 1848 și cu un grup de ostași trecuse în Transilvania, de unde a plecat în emigrație.

Înăbușirea revoluției române de la 1848 de către forțele armate străine, ale celor trei imperii vecine țărilor române, a făcut imposibilă menținerea reformelor interne înlăptuite de guvernul revoluționar în Țara Românească, fiind repus în vigoare Regulamentul Organic, cu modificările aduse prin convenția de la Balta Liman, din 1849.